

Právě dnes vzpomínáme 110. výročí narození české herečky, hrdinky a oběti heydrichiády, Anny Čalounové - Letenské. Připomeňme si ji zajímavým příběhem, který napsala mladá talentovaná autorka. Možná by si v něm Anna Letenská po válce ráda zahrála. Možná je konečně čas natočit film o lidech, kteří se obětovali - tiše, samozřejmě, bez velkých gest a čekání na uznání.

Již to trvá více než měsíc. Němci uhasínají jeden život za druhým, ze strachu, ze vzteku, z nudy. Popravy běží bez přestávek, hodinu za hodinou, den za dnem. Lidé se střídají u zdi jako u fotografa... Heydrich je mrtev, ale stín jeho smrti pokrývá celou naši zemi tím nejstrašnějším terorem, bylo vyhlášeno stanné právo.

14. července 1942

Sedíme u večeře, okna zatažena, aby nepřilákala nežádoucí pozornost, a jen přes světlo svíčky na sebe hledíme. Vláďa je den ode dne ustaranější. Strach, ačkoli si ho odmítá připouštět, vryl do jeho tváře několik zřetelných vrásek. Pod očima kruhy, rty mu nenávratně zbledly. Moc dobře vím, že od toho atentátu nespí. Slyším ho chodit po pokoji do rána, aby si pak u snídaně vymýšlel úsměvné sny, kterými by mě uklidnil. Ba ne, vím, že má strach. Ale nikdy by si nedovolil litovat těch desítek zachráněných životů.

Svět je plný paradoxů, tím největším však je, že (navzdory všem pohádkám) opravdový hrdina nikdy není hrdě vztyčený, s odhodlaným pohledem. Pravý hrdina *má pleť šedivou strachem, a přesto jde dál*

Vláďa již potřetí nabírá na vidličku ten samý kousek vajíčka, chystám se ho mimoděk pohlédit po hřbetě zesláblé ruky, abych aspoň něčím prolomila tu rdousící nehybnost úterní večeře, ale sotva se bříškem prstů dotknu jeho světlé kůže, ozve se ten nejstrašnější zvuk. Zaklepání na domovní dveře. Výraz ve Vláďově tváři se okamžitě mění ze strhaného na k smrti vyděšený. Stiskl mi pevně ruku a druhou opatrně opřel vidličku o kraj talíře.

„Jdu otevřít, víš, co máš dělat, kdyby...“, šeptá mrtvolně bledými rty. Hned po atentátu, když to všechno začalo, připravil plán na záchranu, kdyby jednoho z nás chytili. Jednou týdně jsem si

ho s ním povinně zopakovala, nicméně ani on nevěřil tomu, že bych kdy byla schopná opustit ho. Pro vlastní uklidnění, stejně ten dodatek o plánu záchrany vyslovil.

Naslouchám v tom tichém bytě každému jeho kroku, než dojde do chodby. Celá ta cesta od stolu ke dveřím zdá se mi dnes nekonečně dlouhá. Konečně kroky ustaly. Běží mi mráz po zádech a na ruku mám studený pot. Takhle to má skončit? Mají mě chytnout nad nedojedenou večeří? Nebo mám pokračovat v konzumaci, nebude to snad pro ně větší zážitek? Asi ne, mají již za sebou tolik odvodů nevinných z domova, že česká herečka dojídací své poslední sousto nebude nejspíš ničím výjimečným. Odvádím své myšlenky pryč, zlehčuji situaci, dodávám té strašné chvíli čekání groteskní nádech. Inu, celý život je komedie. Jen její herci se nesmějí.

Už se otevírají dveře, panty kvílají, studený vzduch vniká až do jídelny... A pak se zase rychle zavírají a na chodbě je slyšet rychlý šepot, mluvčí je nejspíše velmi zadýchaný. To na Gestapo nevypadá... Zvedám se pomalu od stolu, stále ještě mám strach a nechci způsobit nápadný hluk, co kdyby... Tiše našlapuji na dřevěnou podlahu, až do chodby. Stojí tam Vláďa s vysokým mužem a ženou. Už jsem je někdy viděla...no ano! Doktor Lyčka, starý Vláďův kamarád, už mnohokrát nám pomohl, když jsem ležela v horečkách. I v tom nejhorším počasí. Opravdu obětavý člověk. Ta žena po jeho boku bude asi manželka, mnohokrát nám o ní vyprávěl. Ale proč riskovali cestu sem? Už je dávno po večeři, vidět je někdo na ulici, nedošli by do cíle...

„Dobrý večer, omlouváme se, ale...“

„Za nic se neomlouvejte a pojděte dál, tady na chodbě nás někdo může slyšet...“

Vláďa je usadil za naším jídelním stolem a já začala sklízet talíře s večeří ze stolu. Chuť k jídlu nás stejně přešla.

„Nezlob se, Vláďo, kdybychom nepotřebovali nutně pomoc, nebyli bychom tu,“ v pohledu doktora Lyčky vidím opravdovou naléhavost. Jeho manželka Františka zato sedí tiše a jen neznatelně se jí klepou ruce na kolenou. Upřeně sleduje desku našeho dubového stolu, a přece se vsadím, že z ní nevidí ani centimetr. Nevidí, necítí a snaží se ani nevnímat zvuky. Následující věty ale slyšíme všichni.

„Cožpak já, já se o sebe nějak postarám, ale Františka nemá kde zůstat. Před pár hodinami mne varovali, jdou po nás kvůli Kubišovi a tomu jeho odřenému oku. Němci se chytají každého stébla. Snažně vás prosím, bude to jen na jednu noc, hned ráno Františka nasedne na vlak a odjede na Moravu, schovat se u příbuzných. Jen tuto noc, pomozte...“

Na celý pokoj padlo tíživé ticho. Vzduch jakoby se stal nedýchatelným. Kdo je jednou na listině Gestapa, je už téměř na druhém břehu. A tito lidé nás žádají o jedno přenocování, to přenocování může se rovnat životu. Můžeme být stejně tak katy jako životodárci. Z ničeho nic se do našich rukou dostaly dva lidské životy. Dva velmi důležité lidské životy, které za nic na světě nenecháme napospas Němcům.

Než se Vláďa stihl vyslovit, a jsem si jistá, že jeho odpověď by byla ta nejkladnější, prolamují ticho, ve kterém jsme se všichni čtyři dusili.

„Jdu nachystat peřiny.“ Prosté „ano, můžete zde přespat“ se mi zdá nelidské a ponižující.

Pro pana doktora to byla nečekaná úleva, zřejmě už je dnes v noci na několika místech odmítli. Lidé se měnili už od začátku války, zdá se mi však, že heydrichiáda byla další válkou ve válce mezilidských vztahů. I ti nejbližší se doslova stáhli do svých ulit a nevycházejí. Ulice i domácnosti mlčí. Ano, výrazem ve tváři říkáme světu, že JSME hrdí, na odvalu národa, který dokázal popravít tak mocného muže. Ale v bezpečí domova... alespoň jednou jedinkrát jsme se sami sebe zeptali, jestli smrt jedné krysy nepotopila celou loď a nebylo by snad lepší, kdyby...

„Ještě jednou vám oběma mnohokrát děkuji, ani nevíte, co pro nás tato jediná noc znamená. Až se vody uklidní, vrátíme vám to. Máme babičku na Moravě, schovává ještě nějaké slepice v kurníku, pošleme vajíčka – kolik si budete přát!“

„Jdi, prosím, jdi už, dokud je venku ještě kousek světla... Čekám tě zítra touto dobou, neztrať se mi nikde...“ Oči Františky Lyčkové se zalévají slzami a hlas se zlomil. Má větší strach než její muž, je to takové drobné stvoření... Ale je u nás v bezpečí, pevně tomu věřím.

Františku jsme uložili do pokoje pro hosty. Nebylo třeba nic připravovat, jen peřiny, Františka se

zařekla, že ještě před snídaní od nás odejde směrem na Hlavní nádraží. Nechce v žádném případě vzbuzovat pozornost. Netajím se, že i já se uklidním, až skončí tato tajná akce.

„Nemáte ještě hlad?“ Slyším Vládův srdečný hlas z kuchyně, vevnitř se dozajista celý třese, ale nedává navenek nic znát. Pleť má šedivou strachem a přesto jde dál...

„Děkuji, nejraději bych šla hned teď spát, už aby bylo ráno a byla jsem pryč z toho sršního hnízda tady.“ Vnímám její strach, a přesto se do něj nedovedu vcítit. Já ráno pojedu do ateliérů, nalíčím se, zahraji pár komediálních scének a večer se vrátím domů, jakoby se mne válka ani nedotýkala v porovnání s těmi, kdo stojí v první linii. Jako Lyčkovi. Ani Vláďa nezná tento druh strachu, i když je mu mnohem blíže než já. Tajně podkopává systém, nicméně stále žije s velkou nadějí, že ráno vstane a bude moct přijít do firmy, usednout do své kanceláře a nechat si uvařit náhražkové kafe. Ne tak Lyčkovi. Ne tak stovky jiných rodin v této zemi.

Dveře do pokoje pro hosty se zaklaply. Potom vrzla konstrukce mohutné dřevěné postele a ozval se tlumený pláč. Nemohla jsem s tím nic dělat. Lidé potřebovali být sami se sebou, hledali pevný bod ve svých nitrech, o který by se opřeli, až jim vše ostatní vezmou. Ten večer to bylo naposled, co jsem Františku Lyčkovou viděla.

□

15. července 1942

Františka opustila náš byt tak, jak slíbila – ještě před snídaní. Ani jsme si nepřipouštěli, že by se mělo něco stát, ráno bývají ulice takřka prázdné. Přijelo pro mne auto Lucernafilmu, Vláďa odjel do práce, starosti o Františku z nás opadly, naše životy měly plynule navázat na nedojedenou večerí předešlého dne.

17. července 1942

Vláďa už zase nespí. Slyším ho chodit po jídelně. Čtyři kroky tam, čtyři zpátky. Potom krátká pauza, snaží se oknem prohlédnout hustou tmou dříve tak veselého města. A zase ty kroky. Nenechám ho v tom, jestli ještě jednou u snídani uvidím ten strhaný výraz v jeho tváři, pukne mi srdce.

„Poď si lehnout, pochodováním po bytě nic nevyřešíš. Už to brzo skončí. Zkus aspoň na chvíli usnout...“

„Nejde to...nezlob se...“ vytrhává se ze sevření mé paže a opakuje ten svůj rituál k oknu a zpět. Jeden, dva, tři, čtyři, otočka a zase jeden, dva, tři, čty-...

„Otevřete!!! Ihned otevřete!!“

Ne, teď už jsme se poplést nemohli. Jsou to oni. Vyvádí za těmi dveřmi jako smečka šelem. Mlátí do dveří, křičí nelidskými hlasy. Vláška se na mě podíval a jeho oči říkají: *„A ty jsi chtěla, abych šel do postele. Měl jsem těm sviním dovolit vytáhnout mě přímo z peřin? Kdepak, já půjdu po svých a v bačkorách!“*

Zatímco dveře pomalu skřípou v pantech, Vláška šeptl jediné slovo, kterým vše vysvětlil.

„Františka“. Neřekl ho však nenávislně, naopak. Cítí všechnu tu bolest, co musela vytrpět při výsleších. Ví, že byla zlomená už tu noc u nás, o to více obdivuje, že dovedla mlčet celých 48 hodin.

A najednou se dveře vylomily, ozval se dusot na našem koberci a tajná policie přímo před našimi nehybnými postavami v pyžamech.

Ani se nestíhám vzpamatovat a Vláška je ze dveří venku, já stále ještě na koberci v našem bytě. Čekám, kdy vyprovodí i mne...ale auto odjíždí a já tam stále stojím. Možná hodinu, možná dvě.

18. července

Začalo svítat. Oblékám se a vyrážím před dům čekat, jako každé ráno, auto Lucernafilmu. Potlačuji v sobě tu hrůzu. Stojím tu na chodníku více než dvě hodiny, nemám ani představu o čase, jen doufám, že auto každou chvíli vyjede zpoza rohu...

Když zastavujeme před ateliéry, stále ještě nejsem schopna slova. Kolegové v autě si to vysvětlují jen jako nedostatek spánku. Moje první cesta vede za panem režisérem Vávrou. Naše rodina stala se dalším černým bodem na seznamu, ale to neznamená, že skončí celý film. Mám-li padnout, potom padnu, ale poslední klapka musí být ať už se mnou nebo beze mne.

„...dnes v noci přišli pro Vláďu. Film se musí dodělat, snad to dokážu, ale kdyby k nám přišli znovu...“

„Nepřijdou, uděláme, co můžeme.“ Strohý, ale uklidnil mne. Mezitím se dozvídám, že Vláďovi můžu nosit aspoň balíčky, jednou denně a moc se nezdržovat. Hned zítra ráno musím vyrazit. Sedí tam ještě stále v pyžamu... A co když tam rovnou zůstanu? Ne, udělají, co můžou.

19. července 1942

Byt je prázdný. Snídaně se nekonají. Kroky na podlaze v tmavé noci utichly... Ne, ne tak docela. Vystřídaly je moje kroky. Jen co se vrátím z natáčení, balím do tří, někdy do čtyř do rána košile a nějaké jídlo pro Vláďu. Cestou do ateliéru potom naše auto zastaví u Petschkova paláce a zatímco kolegové herci nervózně vyčkávají na sedačkách, já vybíhám po schodech a zanechávám balíček. Za celou tu dobu jsem ani jednou nepomyslela na to, jestli Vláďa balíčky opravdu dostává. Bylo to to poslední, co mě drželo nad propastí. Vědomí, že pro svého milovaného muže balím potraviny a košile, jako by byl jen na výletě.

Auto zastavilo a všichni vystupujeme z vozu. Jen mě si pan režisér vzal stranou.

„Film dotočíme. Dovolili ti to.“

Otázka „a potom?“ není třeba. Oba dva něco tušíme...

Léto 1942

Den co den nosím Vládovi balíček, vlastně si mě tím Gestapo hlídá. Někdy menší, jindy větší. Vždy nějaké čisté prádlo a něco k jídlu. Kolikrát i do noci vařím z toho mála surovin, co máme k dispozici. Noviny mi zakázali. Potom naše auto pokračuje dál, na natáčení. Odehrají celý den. Na placu ve smíchu...za oponou zlomená. Jak dlouho ještě. „*Tuto scénu je nutné přetočit? Pane režisére, neprodlužujte mi to...*

“ A po natáčení odlíčit, vozem Lucernafilmu domů a do tří do rána pochodovat prázdným bytem. Ale ráno, ráno na scéně se zase budu smát...

2. září 1942

„Tak, to byla ta poslední klapka, děkuji všem za spolupráci.“ usmívá se na kolektiv režisér Otakar Vávra. A já? Mám se taky smát? Dotočili jsme. Zrodil se další film. Lidé se pobaví...a uvidím to vůbec někdy? Dnes ráno se nám pokazilo auto, skoro jsme nestihli začátek natáčení. Proto se také nezastavovalo u Petschkova paláce, balíček s košilemi mám stále u sebe, musím tam jít co nejdřív...

„Na shledanou, kolegové...“ loučím se. Všichni veselí, připíjejí si, čeká je asi bujarý večírek. Jen pan režisér mne vyprovází pohledem za kulisy.

Když se odličuji a hledám v hromadě na zemi své šaty, zjeví se pan Vávra za mnou.

„Jste skvělá herečka, bude to moc dobrý film.“ V očích se mu lesknou slzy.

„Vždyť mám jen malou roli, to hlavní odvedli jiní...“

„Slyšel jsem, že jste dnes ráno nebyla s balíčkem.“

„Inu, nestihlo se to...“

„Hodně štěstí...“ a tahle slova řekla vše. Tento člověk mne podržel během celého natáčení, věnoval mi více pozornosti než jiným hercům. On jediný věděl, co pro mne znamená poslední klapka.

„Nashledanou, pane režisére...“

3. září 1942

Tyčí se přede mnou Petschkův palác, dnes na mne venku žádné auto nečeká. Vystupuji po schodech, balíček v ruce těžkne. A už stojím před provizorní přepážkou, kde se odevzdávají balíčky. Jak důvěrně tuto situaci znám. Nikdy se nedívám okolo. Nechat balíček a jít, daleko....

„Paní Letenská – Čalounová?“

„Ano.“...

A to bylo mé poslední slovo na svobodě....

FAKTA

Anna Letenská-Čalounová

Narozena jako Anna Svobodová dne 28. 8. 1904 v Nýřanech. Už od dětství byla poznamenána divadlem, a není proto divu, že své první stálé divadelní angažmá získala již v roce 1919. Působila v mnoha divadlech, ať už v Olomouci, Kladně nebo Bratislavě. Nejvýznamnějšími prkny se jí však stala prkna Vinohradského divadla, kde působila od roku 1939 až do svého zadržení Gestapem (1942). Objevila se ale také mnohokrát před filmovou kamerou. Přesněji, zahrála si během pěti let celkem ve 25 filmech (Kříž u potoka, Babička, Z českých mlýnů, Městečko na dlani a další). Zatčena byla 3. září, prošla hrůzou Petschkova paláce, terezínské Malé pevnosti a nakonec skončila v koncentračním táboře Mauthausen, kde její život dne 24. října 1942 ráno vyhasl. Takřka dva měsíce žila v neochvějně jistotě, že zemře. Přesto trpělivě a statečně hrála na place komedii až do poslední kapky. Na premiéře komedie Přijdu hned ještě nikdo netušil, že jedna z hlavních představitelk Anna Letenská je již dva měsíce po smrti... Tvář měla šedivou strachem a přesto šla dál...

Přijdu hned

Když se na jaře roku 1942 v Hostivařských ateliérech počal natáčet film Přijdu hned, nikdo ještě netušil, jak tragická bude pro osazenstvo jeho poslední klapka. Film, zobrazující vycpavače zvěře, jež zdědil velký majetek, sepsali Saša Rašilov (vycpavač Barvínek) spolu s režisérem Otakarem Vávrou. Do role energické domácí Koubkové postavili právě Annu Letenskou, jež se jako jediná ze štábu nedožila premiéry. Natáčení probíhalo od jara 1942 do 1. září téhož roku. Jeho premiéra se uskutečnila 25. prosince 1942. Všichni diváci byli nadšení...

Ing. arch. Vladislav Čaloun

Narozen dne 11. prosince 1907 v Hoře Benešově. Od roku 1939 zaměstnán jako prokurista německé dopravní akciové společnosti Intercontinentale. Zároveň také aktivně zapojen do

odboje, zejména v oblasti pašování deviz a jiných dokumentů. Dne 10. října 1941 se oženil s herečkou Vinohradského divadla Annou Letenskou. Po zadržení Gestapem popraven dne 26. ledna 1943 v koncentračním táboře Mauthausen.

MUDr. Břetislav Lyčka

Narozen dne 24. 5. 1903 ve Staré Bělé. Živil se jako praktický lékař železničářů, ale také jako zdravotní komisař Hlavního města Prahy. Spolu s Vladislavem Čalounem byli aktivními členy Sokola, odkud také pocházelo jejich přátelství. Po ošetření zraněného obličeje parašutisty Jana Kubiše se dostalo Gestapo i na jeho stopu. Aniž by padnul do rukou nepřítele, dne 21. července 1942 se zastřelil ve svém úkrytu u rodiny Vaňkových v Ouběnicích těsně před tím, než dovnitř vtrhlo Gestapo. Jeho manželka Františka Lyčková byla popravena 24. 10. 1942 v Mauthausenu.

Kristína Tomíčková, foto: archiv Jaroslava Čvančary

{phocagallery view=category|categoryid=42|limitstart=0|limitcount=0}